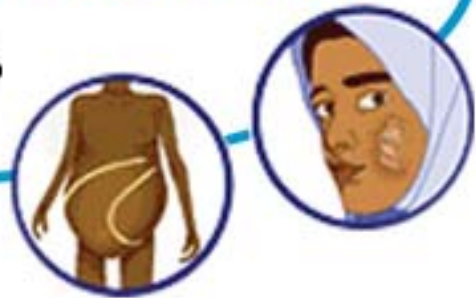

โรคไลชมาเนียในสัตว์ Leishmaniasis

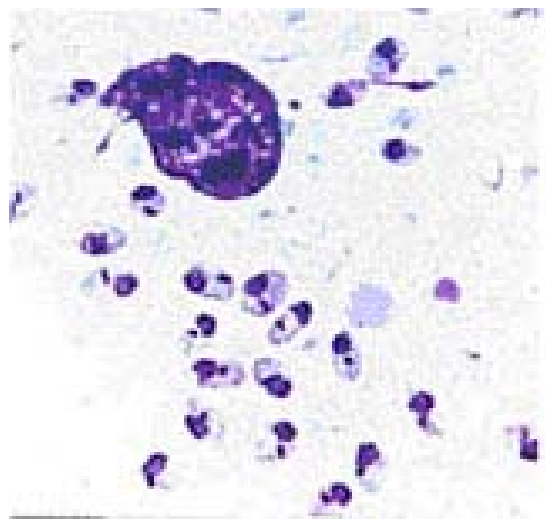
โดย..สพ.ญ.มณฑาทิ วังศักร

: กลุ่มปรสิตวิทยา

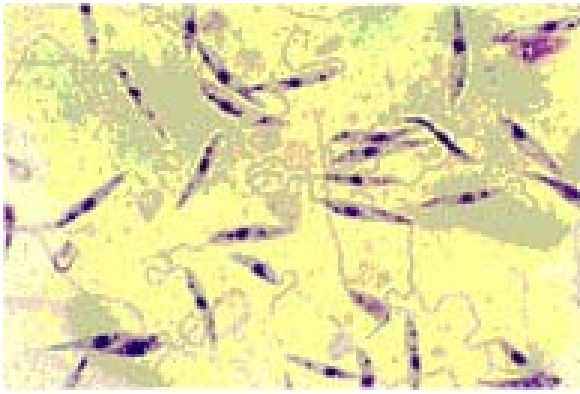
โรคไลชมาเนียเป็นโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน (zoonosis) Leishman เป็นผู้รายงานโรค Visceral Leishmaniasis เป็นครั้งแรกใน พ.ศ.2477 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้จัดโรคนี้เป็น 1 ใน 6 ของโรคที่มีความสำคัญ ในเขตร้อน โดยประมาณการว่าประชากรกว่า 200 ล้านคน อยู่ในเขตที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ในแต่ละปีมีผู้ป่วย 1.2 ล้านคน เสียชีวิตประมาณปีละ 1,000 คน (TDR, 1977 อ้างอิงโดย กอบกาญจน์, 2548) สาเหตุของโรคได้แก่เชื้อโปรโตซัว *Leishmania* spp. ในวงจรชีวิตของเชื้อจะมี 2 ระยะ ได้แก่

1. ระยะ amastigote (*Leishmania* form) พบในคนและสัตว์ชนิดต่างๆ รูปร่างกลมรี มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 - 3 x 2.5 - 6.5 ไมโครเมตร ไม่มี free flagellum มักพบใน vacuole ของเม็ดเลือดขาว

รูปที่ 1 เชื้อ *Leishmania donovani* ระยะ amastigote ในกระแสเลือด ของคนและสัตว์
ที่มา : www.vet.upenn.edu

2. ระยะ Promastigote (*Leptomonad* form) พบในแมลงพาหะ (vector) รูปร่างยาวประมาณ 15 - 20 x 1.5 - 3.5 ไมโครเมตร มักพบ kinetoplast อยู่ด้านหน้า ส่วน nucleus มีขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง

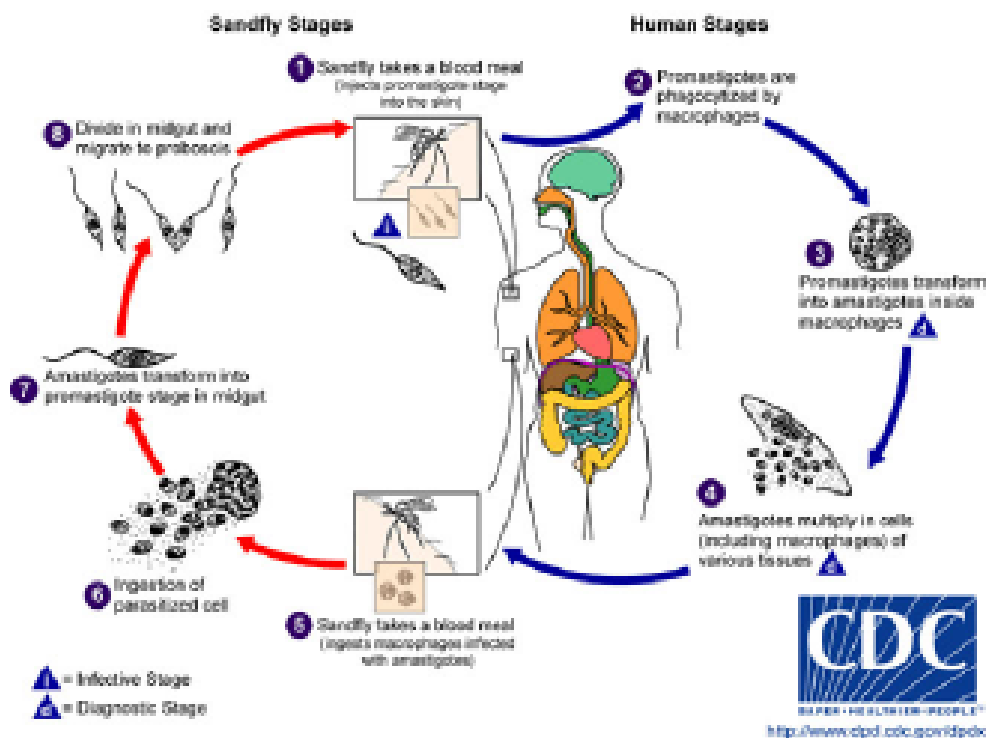
รูปที่ 2 เชื้อ *Leishmania* spp. ระยะ promastigote
ในแมลงพาหะ
ที่มา : www.uni-tuebingen.de

พาหะนำโรค

ได้แก่ รันฝอยทราย (sand fly)

วงจรชีวิต

รันฝอยทรายเพศเมียดูดเลือดของคนหรือสัตว์ที่มีเชื้อ *Leishmania* spp. ระยะ amastigote จากนั้น 4 - 15 วัน เชื้อจะเปลี่ยนแปลงเป็น promastigote เมื่อรันฝอยทรายไปดูดเลือดคนหรือสัตว์อื่นๆ ก็จะแพร่เชื้อเข้าสู่ร่างกาย และเจริญเป็นระยะ amastigote ต่อไป ระยะเวลาดังกล่าวขึ้นกับชนิดของสัตว์ที่ได้รับเชื้อ และสายพันธุ์ของเชื้อ

รูปที่ 3 วงจรชีวิตของ *Leishmania donovani*

สัตว์รังโรค

ได้แก่ สัตว์ที่มีกระดูกสันหลังชนิดต่างๆ ได้แก่ สัตว์กุดทะเกะ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์เลี้ยง และปศุสัตว์

ระบาดวิทยา

มีรายงานการระบาดของโรคกว่า 88 ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศบังคลาเทศ เนปาล บราซิล ชูตาน จีน อินเดีย ประเทศในแถบตะวันออกกลาง เมดิเตอร์เรเนียน แอฟริกาเหนือ อเมริกากลาง

การเกิดโรค

สัตว์ที่ติดโรคจะพบแต่แผลบริเวณที่ถูกรันทัด ไม่พบอาการผิดปกติอื่นใด แต่จะพบเชื้อทางห้องปฏิบัติการ

การวินิจฉัยโรค (OIE, 2004)

1. ขูดตรวจผิวหนังส่วนที่มีแผล นำมาย้อมสียิมซา และตรวจหาเชื้อด้วยกล้องจุลทรรศน์
2. นำอวัยวะภายใน ได้แก่ ม้าม ตับ ไชกระดูก และต่อมน้ำเหลือง ทำ impression smear ย้อมสียิมซา และตรวจหาเชื้อด้วยกล้องจุลทรรศน์

3. การตรวจทางซีรัมวิทยา โดยวิธี direct agglutination test (DAT)
4. การตรวจหาสารพันธุกรรม โดยวิธี polymerase chain reaction (PCR)

การรักษา

สัตว์ที่ติดเชื้อชนิดไม่รุนแรงจะหายเองได้ (self-limiting) ส่วนการติดเชื้อชนิดรุนแรง ไม่แนะนำให้รักษา เพราะสัตว์ป่วยอาจเป็นสัตว์รังโรคที่จะแพร่ไปสู่คนได้ จึงแนะนำให้ทำลายสัตว์ที่ติดเชื้อ

การป้องกันและควบคุมโรค

โดยทั่วไปสัตว์ที่ติดเชื้อ *Leishmania* spp. จะไม่แสดงอาการ จึงต้องมีการตรวจทางซีรัมวิทยา แต่ไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่อง มักเริ่มทำหลังจากมีรายงานโรคในคนก่อน ในกรณีที่มีผลการตรวจบ่งชี้ถึงการติดเชื้อ ต้องคัดแยกสัตว์ป่วย จากนั้นตรวจยืนยันผลซ้ำ

สถานการณ์ของโรคไลชมาเนียในประเทศไทย

ประเทศไทยไม่ใช่พื้นที่ที่มีการระบาดของโรคเป็นประจำ แต่พบรายงานผู้ป่วย visceral leishmaniasis เป็นชาวต่างชาติที่มีประวัติเข้ารับการรักษาในประเทศไทย จำนวน 3 ราย ประกอบด้วย ชาวปากีสถาน ชาวอินเดีย และชาวบังคลาเทศ ในปี พ.ศ. 2503 พ.ศ. 2520 และ พ.ศ. 2527 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2528 ถึง พ.ศ. 2529 มีรายงานพบผู้ป่วยชาวไทยรวมจำนวน 12 ราย ซึ่งในจำนวน 5 รายนี้ มีประวัติเดินทางไปทำงานในประเทศแถบตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรคนี้เป็นโรคประจำถิ่น ส่วนอีก 7 รายเป็นผู้ป่วยที่ไม่มีประวัติเดินทางไปทำงานในประเทศที่มีโรคนี้เลย และไม่พบปัจจัยเสี่ยงในการติดเชื้อจากต่างประเทศแต่อย่างใด (autochthonous case) ได้มีการรายงานในปี พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2551 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ป่วยรายแรก พบในปี พ.ศ. 2539 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ป่วยเด็กหญิง อายุ 2 ขวบ 9 เดือน โดยพบเชื้อ *L. donovani* complex ผู้ป่วยรายที่ 2 พบในปี พ.ศ. 2548 ในจังหวัดน่าน เป็นชาย อายุ 40 ปี พบเชื้อ *L. donovani* พบแอนติบอดีไคโตเตอร์ในโค 3 ตัว แมว 1 ตัว

โดยวิธี DAT ผู้ป่วยรายที่ 3 พบในปี พ.ศ. 2549 ในจังหวัดพังงา เป็นชาย อายุ 54 ปี เป็นเชื้อใหม่ ตั้งชื่อ *L. siamensis* (sp.nov.) พบแอนติบอดีไคโตเตอร์ในแมว 9 ตัว โดยวิธี DAT (ธีรยุทธ สุขมี, 2549) ผู้ป่วยรายที่ 4 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 เป็นชายอายุ 44 ปี อาศัยอยู่ที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวานมาก่อน พบเชื้อ *L. donovani* complex พบแอนติบอดีไคโตเตอร์ในโค 1 ตัว แมว 1 ตัว โดยวิธี DAT และ ให้ผลบวกโดยวิธี PCR ผู้ป่วยรายที่ 5 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 เป็นชายอายุ 66 ปี อาศัยอยู่ที่จังหวัดกรุงเทพฯ เชื้อที่พบได้แก่ *L. infantum* ไม่พบแอนติบอดีไคโตเตอร์ในสัตว์ ผู้ป่วยรายที่ 6 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550 เป็นชายอายุ 81 ปี อาศัยอยู่ที่จังหวัดสงขลา เชื้อที่พบได้แก่ *L. donovani* complex ไม่พบแอนติบอดีไคโตเตอร์ในสัตว์ชนิดใดๆ ผู้ป่วยรายล่าสุดพบในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 เป็นชาย อายุ 36 ปี อาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงราย ประวัติของผู้ป่วยพบเชื้อ HIV มาก่อน และมีตุ่มขึ้นบริเวณ ใบหน้า แขนและหู ทั้งสองข้าง แพทย์ได้ทำการ biopsy ผิวหนังไปตรวจที่ห้องปฏิบัติการ ในกรุงเทพฯ ได้รับรายงานว่าพบ intracellular and extracellular amastigotes ของเชื้อไลชมาเนีย จึงได้ทำการศึกษาเพิ่มเติม พบว่าเป็นแบบ cutaneous Leishmaniasis แต่ยังไม่ทราบ ชนิดของ *Leishmania* spp.

เอกสารอ้างอิง

- กอบกาญจน์ กาญจโนภาศ. 2548. โรคไลชมาเนีย. กลุ่มงานเฝ้าระวัง และเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. [Online]. Available :http://www.thaivbd.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=78&Itemid=42
- ธีรยุทธ สุขมี. 2549. โรค Visceral Leishmaniasis (Kala Azar) ในประเทศไทย ปี 2549. รายงานเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์. 37(21): 364 - 367.
- OIE. 2004. Chapter 2.2.11. Leishmaniosis. In: Manual of Diagnostic Test and Vaccines for Terrestrial Animals. 5th ed. Office International Des Epizooties, France.

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์	เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์
เจ้าของ	สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร 0-2579-8918-19 E-mail : niah@dld.go.th
ที่ปรึกษา	นายสัตวแพทย์ประทุม อินทรโชติ รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ นายสัตวแพทย์นรินทร์ เอื้องตระกูลสุข ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หัวหน้ากลุ่ม / ส่วน / ศูนย์ / ฝ่าย สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ ผู้อำนวยการศูนย์อ้างอิงโรคปากและเท้าเปื่อยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กองบรรณาธิการ

สัตวแพทย์หญิงพัชรี ทองคำคุณ	นายสัตวแพทย์ ดร.รัฐพงศ์ รัตนภุมมะ	นายสมชาย ช่างทอง
สัตวแพทย์หญิงสุภาพร จัวงพานิช	นายสัตวแพทย์เจษฎา รัตโณภาส	นางสาวพนม ไสยจิตร
นายสัตวแพทย์กิตติชัย อุ่นจิต	สัตวแพทย์หญิงชวัลรัตน์ เกียรติยิ่งอังสุลี	นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์
สัตวแพทย์หญิงสมใจ กมลศิริพิชัยพร	นายสัตวแพทย์ ดร.ทินรัตน์ ศรีสุวรรณ	นางสาวชนกพร บุญศาสตร์
		นายอุกฤษฏ์ จันทร์สคราญ

จัดพิมพ์และเผยแพร่	ฝ่ายถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
สำนักงาน	ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เกษตรกลาง จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
กำหนดออก	ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

* สามารถหาข้อมูลเรื่องที่เกี่ยวข้องจดหมายข่าวปีอันหลังเพิ่มเติมได้ที่.....www.dld.go.th/niah

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม. 10900
ที่ กษ 0609/พิเศษ

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี